

A KARRIERTERVEZÉS DIMENZIÓI ÉS A SPORT IRÁNTI ELKÖTELEZETTSÉG VÁLTOZÁSAI ÉLSPORTOLÓ EGYETEMI HALLGATÓK KÖRÉBEN

THE DIMENSIONS OF CAREER PLANING AND THE CHANGE OF ATHLETIC COMMITMENT AMONG ELITE UNIVERSITY STUDENT ATHLETES

LENTÉNÉ PUSKÁS ANDREA vezető testnevelő tanár
Debreceni Egyetem Sportközpont

ABSTRACT

The career development of elite athletes conducting higher education studies is influenced by their short- and long-term objectives shaped athletes' abilities, interests and future plans. In order to realize these objectives, athletes need to make decisions, which influence their athletic career parallel provide them with the possibility to meet academic requirements, thus prepare for post-athletic life. The aim of the study is to discover the change of priorities related to academic studies and athletic career during university years of studies. Data collection was conducted via Evasys survey automation software by means of online questionnaires involving athletes receiving sport scholarships at the University of Debrecen (N=207). By the time Evasys closed down, a total of 159 completed questionnaires had been sent back (N=159). According to the results, elite athletes appear to have definite athletic goals and taking athletic risk factors into consideration, they appear to consciously prepare for the post-athletic stage, while striving for athletic excellence. Key words: career objectives, athletic career, elite university student athlete, University of Debrecen, career path

1. Bevezetés

A sportolói életpályát két, egymással párhuzamosan futó karrier út jellemzi. A sportolói karrier a sportban kitűzött, elérendő célok irányába mutat, a civil karrier a sportolói pályafutás befejezését követő életre készíti fel a sportolót, melynek előkészítő szakasza az oktatási intézményekben, különösen a felsőoktatásban eltöltött időszak. Az élsportolók számára a tanulmányokkal párhuzamosan folytatott magas-szintű sporttevékenység, a követelmények teljesítése, ezáltal tanulmányi téren a sikeres előrehaladás felelősséggel jár. Ennek összefüggéseit már a hatvanas években vizsgálták, mely kutatás a sporttevékenység tanulmányi teljesítményre gyakorolt pozitív hatását állapította meg amellet, hogy a vizsgálatok másik része

a sportban rejlő kockázatokra – agresszivitás, a túlzott alkoholfogyasztás vagy a megnövekedett droghasználat – világított rá (Broh, 2002 nyomán Pusztai, 2009). Az élsportolók tanulmányi teljesítményét gyakran kétségbe vonják az egyetemi környezetben és eltérőek a tapasztalatok a sportban kiemelkedő teljesítmény és a tanulmányok összeegyeztethetőségéről (Engstrom „et al”, 1995). Több tanulmány vizsgálta a sportolói és tanulmányi sikerek kapcsolatát egyetemi tanulmányokat folytató élsportolóknál. Sherry és társai (2001) a tanulmányok sikerességének mérésében a diplomázás arányát vizsgálták amerikai, első osztályban sportoló egyetemistáknál. A kezdeti állapothoz képest jelentősen növekvő tendenciát mutatott ez az arány, amely 1992-ben a nem sportolókéhoz (56%) képest már magasabb, 58%-os volt. A nemenkénti vizsgálat azt mutatta, hogy a férfi sportolók alacsonyabb számban (52%) diplomáztak, mint a női sportolók (68%). Az I. és II. osztályban sportolók diplomázási aránya (58% és 48%) nem mutatott jelentős különbséget, az I. osztályban az eredmény magasabb volt, mint a nem sportolók esetében (Sherry, „et al.”, 2001). A sportolók tanulással való kapcsolatának és életút prioritásainak vizsgálata igazolta, hogy a sportolók sikerességre való törekvése a sportban és a tanulásban egyaránt érvényesül (McKenna és Dunstan-Lewis-2004). Hasonló eredményre jutott De Knop munkatársaival (1999) egy belga egyetemen végzett felmérésben, ahol a magas-szintű sportolás mellett a tanulmányi fejlődés is megvalósult (De Knop „et al”, 1999). Aquilina (2013) feltárta, hogy a két terület sikeres összeegyeztethetősége tudatos időmenedzsmenttel és a prioritások megfelelő egyensúlyozásával megvalósítható, de a prioritások is változnak annak függvényében, hogy mikor melyik területre helyezik inkább a hangsúlyt. Az előrehaladás és a követelmények teljesítése érdekében a sportolók különböző stratégiákat és módszereket alkalmaznak (Lenténé, Perényi, 2015). Az a sportoló válhat sikeressé mind a két területen, akinek sikerül az életkor és a tapasztalat függvényében változó prioritásokat egyensúlyban tartania, és tudatosan készül a sportpályafutást követő életre. A tanulmány bizonyítja, hogy a sportolók akkor voltak eredményesek sportolói és diák szerepükben, amikor felelősséget vállaltak és ők maguk hozták a fontosabb döntéseket. (Aquilina, 2013).

Jelen tanulmány célja, hogy a kérdőíves vizsgálat által szolgáltatott adatok eredményei alapján feltárja a prioritás változását az egyetemi évek alatt a tanulmányok és a sportkarrier viszonylatában, ennek alapján rávilágítson a prioritás és a tanulmányi eredmények közötti összefüggésekre és a két terület által támasztott követelmények teljesítésének érdekében meghozott döntésekre.

2. Anyag és módszer

A kérdőíves lekérdezésre a Debreceni Egyetem 2013/14-es tanévének második félévében, a sportösztöndíj pályázatot benyújtott hallgatók körében került sor, akik között Európa bajnok, Világbajnok, Olimpiai helyezett, Universiade győztes és válogatott szintű sportolók is voltak. Az online kérdőívek az Evasys rendszeren

keresztül kerültek kiküldésre, összesen 207 főnek. A lekérdezés teljes körű volt, a visszaküldött kérdőívek száma 159 volt, amely 76%-os visszaküldési arányt jelent. A mintában 114 férfi és 45 nő volt és ugyanez volt az arány a csapat- és egyéni sportolók között is. Az évfolyamok közötti megoszlás értékeléséhez összevonásra került a BSC képzés az osztatlan képzés megfelelő szintjével. A sportolási szint szerinti megoszlásnál a legmagasabb (55 fő) és a II. osztályban (61 fő) sportolók voltak többségben. A kari szintű sportolói eloszlás indokoltá tette az összevonást az egészségügyi karoknál (Általános Orvostudományi Kar, Egészségügyi Kar, Fogorvostudományi Kar, Gyógyszerésztudományi Kar, Népegészségügyi Kar). A kérdőívek adatainak feldolgozásához az SPSS statisztikai programot használtam.

3. Eredmények

3.1. A prioritás változása az egyetemi évek alatt

A felsőfokú tanulmányokat folytató élsportolók esetében az egyik legfontosabb kérdés a sportolói karrierre és a tanulmányi előmenetelre vonatkozó célok összehangolása az egyetem által támasztott követelményekkel. A megkérdezett sportolók többsége a tanulást jelölte meg elsődleges feladatának, ugyanakkor a válaszadók 35%-a tartja egyformán fontosnak a két terület párhuzamos vezetését. Ennek alapján került elemzésre a sportolói karrier és a tanulmányok viszonyának változása az egyetemi időszak alatt.

A karok eltérő követelményrendszere alapján, valamint, hogy az egyetem élsportolói jellemzően nem csak sporthoz közeli szakon tanulnak, összehasonlításra került a sportolók tanulmányi eredménye a kari átlagával. Az eredmények azt mutatták, hogy mind a két vizsgált félévben egy kivételével a sportolók minden karon jobb eredményt értek el, mint a kari átlag. Az átlag populációnál lényegesen jobban teljesítettek a Bölcsészettudományi Karon – mind a két vizsgált félévben, átlaguk 4,0 és 4,38 volt – és az Egészségügyi Karokon, ahol a sportolók a második legjobb tanulmányi eredményt érték el. A tanulmányi előrehaladás szempontjából lényeges a felvett kreditek eredményes teljesítése is. A két vizsgált félévben 91%-os és 88%-os volt a teljesítés hatékonysága azoknál a sportolóknál, akik összeegyeztethetőnek tartják a két területet. A felvett kreditek kari átlaghoz viszonyított számában a 2012/13 tanév II. félévében jelentős eltérés nem tapasztalható, a sportolók a jogi kar kivételével minden karon a kari átlag fölött teljesítettek. A 2013/14 tanév I. félévében több karon a sportolók a kari átlaghoz képest kevesebb kreditet vettek fel, melyek közül a jogi kar sportolói alacsonyabb szinten tudták csak ezeket teljesíteni. A többi karon a sportolók az átlaghoz képest eredményesebben abszolvták a krediteket.

A két terület követelményeinek összehangolását a férfi sportolók 74%-a, a női sportolók 61%-a teljes mértékben, 21% és 34%-a részben tartja megvalósíthatónak. Az egyéni és csapatsportolók többsége (67,4% és 72,3%) teljes mértékben, míg 25%, és 24% csak részben tartja összeegyeztethetőnek a felsőfokú tanulmá-

nyokat az élsporttal. A két területen való sikeres előrehaladást a BSC első évfolyamos hallgatók 64%-a, a mester szakon végzős hallgatók 50%-a tartja teljes mértékben, megvalósíthatónak. Ez arra enged következtetni, hogy amellet, hogy az alapképzés időszakában a sportolók többsége fontosnak tartja a tanulást, a sportolói pályafutásukra is nagy hangsúlyt fektetnek.

A tanulás és az élsport prioritásaira vonatkozó beállítottság alapján a sportolókat 'tanulás', 'sport', illetve 'egyensúly' orientált csoportokra osztottuk. A férfi sportolók 55,8%-a tanulás-, 32,4%-a egyensúly- és 11,7%-a sport orientált volt. A női sportolók többsége (54,5%) szintén a tanulást helyezi előtérbe, 38,6% mindkét területet egyformán preferálja, 6,8% sport orientált. A női hallgatók tanulmányi téren mind a két félévben jobban teljesítettek (4.0 feletti átlag és a kreditek teljesítésében 95%-os hatékonyság) amellet, hogy ezzel párhuzamosan a sportolói karrierjüket is építik. Az egyéni sportolók többsége tanulás-orientált (44,1%), 39,5% egyensúly-orientált, míg sport-orientált mindössze 16,2% volt. A csapatsportolók ennél magasabb arányban voltak tanulás-orientáltak (59,8%), míg kisebb arányban egyensúly- (32,1%) és sport- (8%) orientáltak. Látható, hogy a mintába olyan sportolók kerültek, akik egyensúly- és tanulás-orientáltak, a sport-orientáltság nem volt domináns a csoportban.

A tanulmányi időszak előrehaladásával változás tapasztalható a prioritások meghatározásában. Alapszakon kevés azon élsportolók száma, akik egyértelműen sport orientáltak, a mester szakokon ez az arány tovább csökken. Az egyensúly-orientáltság aránya BSC tanulmányok alatt megtartott marad, ami MSC tanulmányok alatt szintén jelentős csökkenést mutat. Az eredményekből látható, hogy a tanulmányi időszak vége felé közeledve a hangsúly egyre inkább a tanulmányok felé tolódik el (1. táblázat).

1. táblázat: Élsportoló hallgatók prioritásai évfolyamok szerint (%)
Table 1: Priorities of elite athletes by university years of studies (%)

Évfolyam	Egyforma	Sport	Tanulás
BSC I+Osztatlan I évfolyam	38,4	12,8	48,7
BSC II+Osztatlan II évfolyam	36,3	12,1	51,5
BSC III+Osztatlan III évfolyam	36,7	12,2	51,0
MSC I+Osztatlan IV évfolyam	25,0	5,0	70,0
MSC II+Osztatlan V évfolyam	21,4	0,0	78,5

(Forrás: Saját szerkesztés)

Ennek megfelelően az egyes évfolyamok tanulmányi eredménye is eltérő képet mutat. Az alapszintű képzésben résztvevő I. évfolyamos hallgatók a tavaszi félévben 2,50, a következő félévben 3,63-as tanulmányi átlagot értek el, míg III. évfolyamon a sportolók tanulmányi eredménye 3,23 és 3,31 volt. A mester szakon tanuló sportolók 4.00 feletti átlaga a sportolók tanulmányi eredményének javuló

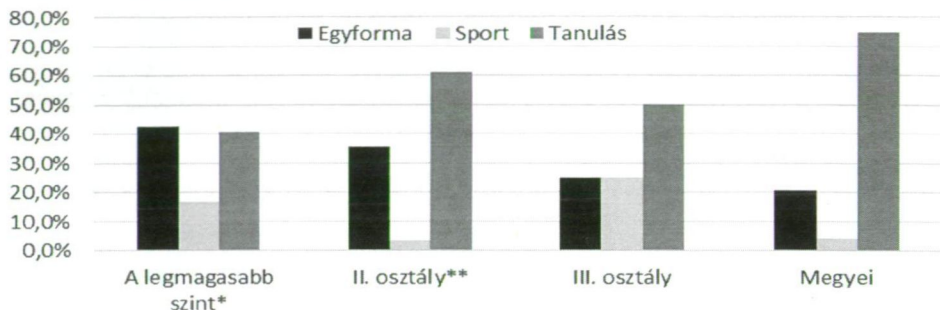
tendenciáját mutatja a mesterképzés idején. Ennek oka vélhetően a prioritás alakulásával együtt járó kevesebb edzésre fordított idő és a tanulmányok hangsúlyosabb szerepe. Az MSC I. évfolyamán felkészülési időszakban az összes sportoló átlagos napi edzésidejéhez (3,19 óra) képest lényegesen alacsonyabb a sportolók napi edzésideje (1,75óra), amely versenydőszakban is közel azonos marad (1,70 óra). MSC II. évfolyamon a felkészülési időszak napi edzésideje számottevően nem tér el az első évfolyamétól, azonban versenydőszakban az átlagtól (2,30 óra) eltérő, jelentős különbséget mutat (1, 27 óra).

3.2. A tanulás-sportolás viszonyának alakulása sportolási szint alapján

A sportolói karrier fejlődését vizsgálva a középiskola utolsó két évéhez viszonyítva a sportolási szint tekintetében jellemzően nem történt visszalépés, sőt a korábban első osztályban versenyzők száma az egyetemi évekre növekedett. Ez, a sportági különbségeket is figyelembe véve összefüggésben lehet azzal, hogy a sportoló pályafutásának abba a szakaszába ér, amikor teljesítménye egyre magasabb szintet ér el. Emiatt a középiskolás időszakhoz képest (5 edzés/hét) magasabb a heti edzésszám, a legmagasabb osztályban sportolók a felkészülési időszakban jellemzően heti 7, versenydőszakban 6 edzésen vesznek részt. Az egyes sportolási szinteken a heti edzésre fordított időt a versenyek, mérkőzések száma jelentősen meghatározza. A legmagasabb szinten versenyző egyéni sportolók egy versenyidényben átlagosan 12, a bajnoki rendszerben versenyző csapat sportolók átlagosan 21 mérkőzésen vesznek részt. A minta legmagasabb szinten sportoló csoportjában a felkészülési időszakban 29,71 óra, versenydőszakban 21,38 óra heti edzésidőt mérünk.

A heti edzésidő tekintetében lényeges különbség tapasztalható a felkészülési és a versenydőszakban annak függvényében, hogy a sportoló a tanulásra, vagy a sportolói karrierjére koncentrálnak. Azon sportolók, akik elsősorban sport-orientáltak, felkészülési időszakban 41, versenydőszakban átlagosan 31 órát töltenek hetente edzéssel szemben a tanulás-orientált sportolókkal, akik felkészülési és versenydőszakban átlag 15 órát edzenek. Ez alapján a napi edzésidő a legmagasabb szinten sportolók esetében felkészülési időszakban átlagosan 3, 65 óra, versenydőszakban 3,16 óra. Ez az idő a sportolási szinteken lefelé haladva csökkenő tendenciát mutat. A megemelkedett edzéssterhelés ellenére a legmagasabb osztályban sportoló hallgatók többsége fontosnak tartja a két területen való sikeres előrehaladást, míg az alacsonyabb szinten versenyző sportolók már egyértelműen a tanulmányokat tartják fontosabbnak. A másodosztályú sportolók 61%-a, a megyei szintű sportolók 75%-a nyilatkozott úgy, hogy számukra jelenleg a tanulás a fontosabb (1. diagram).

1. diagram: Élsporthallgatók prioritásai sportolási szint szerint
1. diagram: Priorities of student elite athletes by level of sport

Forrás: Saját szerkesztés

* extraliga vagy I osztály, NB I./ A, OB I., 'A' kategória;

** NB II., OB II, NB I/ B

Az élsporthallgatók átlag 40%-a véli úgy, hogy a tanulmányok és a sport területén történő párhuzamos előrehaladás megvalósítható. A legmagasabb szinten sportolók esetében a tanulmányi eredmény – köszönhetően a magasabb edzés-és versenyterhelésnek – eltérő mintázatot mutat. Azok az élsporthallgatók, akik a tanulást jelölték meg fontosabbnak lényegesen jobb (3,67 és 3,71) tanulmányi átlagot értek el, mint azok, akik a sportpályafutásukra helyezték a hangsúlyt (3,18 és 3,15). A tanulás-orientált és az egyensúly-orientált sportolók eredményét összehasonlítva, jelentős különbség nem állapítható meg, az átlaguk 3,54 és 3,59 volt.

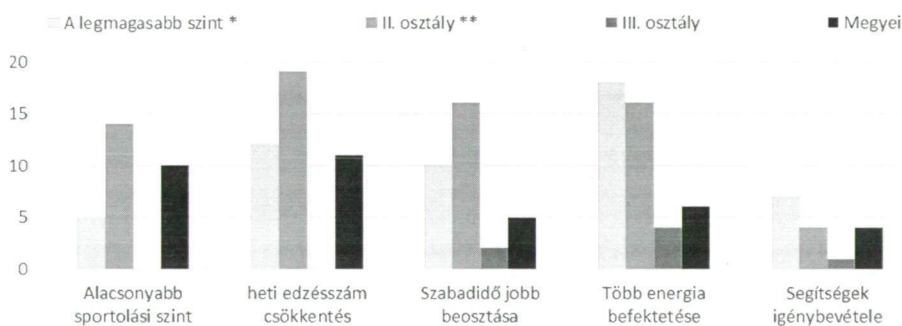
A teljes sportolói populáció tanulmányi eredménye a 2012/13 tanév II. félévében 3,60, míg a 2013/14 I. félévben 3,66 volt. Ezt összehasonlítva a sportolói karrierjüket előtérbe helyező, nagyobb edzés és mérkőzéssterhelésnek kitett élsporthallgatókéval, az elért 3,18 és 3,15-ös tanulmányi átlag nem tekinthető jelentős eltérésnek. A tanulmányi eredményekben megmutatkozó különbség a felvett kreditek teljesítésében is tapasztalható. A tanulás-orientált sportolóknál mind a két vizsgált félévben 95%-os, a sportolói karrierjükre összpontosítók esetében 75 és 71%-os volt a kreditek teljesítése. A kapott eredmények nem mutatnak lényeges különbséget az egyensúly-orientált sportolók esetében, a tavaszi félévben 92%-os, az őszi félévben 83%-os hatékonysággal teljesítették a felvett krediteket.

A két terület összehangolásában a legnagyobb kihívással a legmagasabb osztályban sportolóknak kell megküzdeniük, mely megmutatkozik a passzív félévek számában is, mely nagyobb valószínűséggel fordult elő csapatsportolók esetében. Ennek oka a kötött edzésidő, a bajnoki mérkőzések, edzőtáborok száma szemben az egyéni sportolókkal, akik viszonylag rugalmasabban tudják alakítani az edzések időpontját.

Az egyetemi időszak alatt meghatározóak a sportolói karrier aktuális szakaszában az előrehaladás érdekében meghozott döntések. A megkérdozett sportolók

sportolási szintenként eltérő módon alkalmazkodtak a tanulmányok és az élsport párhuzamosságából adódó nehézségekhez és mindannyian hoztak már a sportolói karrierjüket befolyásoló döntéseket. Az első osztályú sportolók többségénél a több energia fektetése (34, 6%), a heti edzésszám csökkentése (23%) és a szabadidő jobb beosztása (19,2%) voltak azok az alternatívák, amelyek segítségével a két terület által támasztott követelményeket teljesíteni tudták. Az alacsonyabb sportolási szint mindössze a sportolók 9,6%-nál fordult elő. A másodosztályú sportolók a heti edzésszám csökkentését (27%), a több energia befektetését (22,8%), a szabadidő jobb beosztását (22,8%) és az alacsonyabb szinten történő sportolást (20%) jelölték meg és 5,7% vett igénybe segítséget. A megyei szintű sportolóknál egyértelműen látszik, hogy a heti edzésszám csökkentése mellett alacsonyabb osztályban folytatták pályafutásukat, valószínűsíthetően az egyetemi tanulmányok által támasztott magasabb követelmények, illetve a sportolói pályafutásban bekövetkezett változás miatt (2. diagram).

2. diagram: A sportolói karrier érdekében meghozott döntések
2. diagram: Decisions in favour of the athletic career

Forrás: Saját szerkesztés

* extraliga vagy I osztály, NB I./ A, OB I., 'A' kategória;

** NB II., OB II, NB I/ B, stb.

Összefoglalás

Jelen tanulmány azt vizsgálta, hogy hogyan változik a prioritás az egyetemi évek alatt a tanulmányok és a sportkarrier viszonylatában. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a tanulmányok mellett sportolói karrierjüket is építő élsportolók számára fontos, hogy a sportolói karrierre és a tanulmányi előmenetelükre vonatkozó céljaikat összehangolják az egyetem által támasztott követelményekkel, ezáltal a diploma megszerzése reális célként fogalmazódik meg. A sportolók számára jelenleg a tanulás a legfontosabb feladat, azonban fontosnak tartják, hogy mind a két területen megfelelő teljesítményt nyújtsanak. Alapszakon a sportolók

többsége a tanulmányok és a sport egyensúlyának megteremtésére törekcszenek, a mester szakokon a hangsúly a tanulmányok irányába tolódik el. Ez összefüggést mutat a tanulmányi eredmények javuló tendenciájával, melyet vélhetően a prioritás alakulásával együtt járó kevesebb edzésre fordított idő is befolyásol. Az orientálttságtól függően a heti edzésidő tekintetében jelentős különbség tapasztalható a felkészülési és a versenyyidőszakban. A sportolói karrierjüket is építő élsportolók heti edzésideje lényegesen magasabb a tanulás-orientált sportolókéhoz képest, ennek ellenére a legmagasabb osztályban sportoló hallgatók többsége komoly erőfeszítéseket tesz a két területen való sikeres előrehaladás érdekében. A vizsgálat eredményei rávilágítottak arra, hogy a legmagasabb szinten sportolók számára a tanulmányi követelmények teljesítése sportolói karrierjük építése mellett is igen fontos ebben az időszakban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aquilina, D. (2013). A Study of the Relationship Between Elite Athletes' Educational Development and Sporting Performance. *The International Journal of the History of Sport*, 30:4, pp:374-392.
- Corrado, L.; Tessitore, A.; Capranica, L.; Rauter, S.; Topic, M. D. (2012). Motivation for a dual career: Italian and Slovenian student athletes. *Kinesiology Slovenica 2012 Vol. 18 No. 3* pp. 47-56.
- De Knop, P., P. Wylleman, J. Van Hoecke, K. De Martalaer, and L. Bollaert. "A European Approach to the Management of the Combination of Academics and Elite-Level Sport." *Perspectives: The Interdisciplinary series of Physical Education and Sport Science: School Sports and Competition 1* (1999): 49–62.
- Douglas, K., and D. Carless. *Performance Environment Research*. London: UK Sport, 2006.
- Engstrom, C. M., Sedlacek, W. E., McEwen, M. K. „Faculty Attitudes Toward Male Revenue and Nonrevenue Student – Athletes.” *Journal of College Student Development*, 1995, 36: 217-227.
- Lenténé Puskás, Andrea Perényi, Szilvia (2015). Medals and degrees: factors influencing dual career of elite student athletes at the University of Debrecen, *APSTRACT Journal*.
- McKenna, J. and N. Dunstan-Lewis. (2004). "An Action Research Approach to Supporting Elite Studentathletes in Higher Education." *European Physical Education Review* 10, no. 2 (2004): 179–98.
- Pusztai, G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskolai pályafutás*. Új Mandátum Kiadó.
- Sherry K. Watt, James L. Moore III (2001): *Who Are Student Athletes? New Directions for Student Services, 2001 – Wiley Online Library*.
- Umbach, P.D., Palmer, M.M., Kuh, G. D. and Hannah, S. J. (2006). Intercollegiate athletes and effective educational practices: Winning combination or losing effort? *Research in Higher Education*, Vol.47, No.6, September.
- Wylleman, P., and D. Lavalée. "A Developmental Perspective On Transitions Faced by Athletes." In *Developmental Sport and Exercise Psychology: A Lifespan Perspective*, edited by M. Weiss, 503–23. Morgantown: West Virginia. Fitness Information Technology, 2004.